

**СЕМАНТИЧЕН АНАЛИЗ НА НЯКОИ ВИДОВЕ МЕТАФОРИ
И МЕТОНИМИИ В ПУБЛИЦИСТИЧНИ ТЕКСТОВЕ
ОТ МАРТИН КАРБОВСКИ**

Веселина Живкова Ватева
Бургаски свободен университет

**SEMANTIC ANALYSIS OF SOME KIND OF METAPHORS
AND METONYMIES IN THE JOURNALISTIC TEXTS
BY MARTIN KARBOVSKI**

Veselina Vateva
Burgas Free Universiti

Резюме: В изследването се прави семантичен анализ на метафори и метонимии от публицистични статии на Мартин Карбовски. Характеризират се диференциалните семы, които се съдържат в семантичната структура на думата, с която се свързва в метафорично словосъчетание съответната лексема. При метонимии се анализират семите, въз основа на които се установява постоянната връзка между понятията, изразени с лексемите в словосъчетанието.

Ключови думи: метафора, метонимия, сема, диференциална сема.

Abstract: In the research a semantic analysis is made of metaphors and metonymies from journalistic articles of Martin Karbovski. The differential semes are characterized, which are contained in the semantic structure of the word, with which the relevant lexeme is linked in a metaphoric combination of words. With the metonymies, the semes are analyzed, on the grounds of which the constant link between the notions expressed by the lexemes in the combination of words is ascertained.

Key words: metaphor, metonymies, seme, differential seme.

Увод: Някои от публицистичните текстове като коментари и анализи изпълняват освен информативна и образна, експресивна функция. Те не само запознават читателя с някакви събития, но и му въздействат емоционално, внушават авторската оценка.

Такъв автор, който винаги изразява личната си позиция по дискутирания проблем, е Мартин Карбовски. Той се отличава с провокативен стил, на места дори груб и циничен, винаги с критично насочен поглед и стремеж към промяна в името на по-доброто. Експресивността в своите текстове журналистът постига чрез умело съчетаване на неутрална лексика и думи с преносно значение, каквито са метафорите и метонимииите.

Същинска част: Е. О. Опарина разглежда две функции на метафората – концептуална и експресивно-оценъчна, проявяващи се различно в отделните функционални стилове. Според нея „във всекидневно-битовата, обществено-политическата и научно-популярната сфера се проследява стремеж на автора не само да изрази понятие, но и да направи изказването емоционално-действено. Затова насочеността на метафората тук може да бъде двойка: от една страна, концептуална, а от друга – образна и емотивна.“ (Опарина 1988, с.72).

За нашето изследване е необходимо да изясним някои понятия, свързани с лексикалното значение на думата, като сема, видове семи и др., затова ще разгледаме схващанията на някои автори.

В. Г. Гак определя три нива – ниво на действителността, план на съдържание и план на изразяване. В нивото на действителността се отделят елементи на ситуацията, те се характеризират с определени свойства (аспекти), а всеки от тях има своя различителна черта. Отражението на елемента на ситуацията в плана на съдържание образува семантема, отражението на аспекта – семантическа категория (или архисема), отражението на различителната черта на дадения аспект образува сема. „Семантемата има йерархическа организация и включва архисемите (общите семи с родово значение), диференциалните семи с видово значение и потенциалните семи, отразяващи вторични характеристики на обозначаемия обект (Гак 1972, с. 371).

Като разглежда семантичните процеси, които се извършват в думите при тяхното съчетаване, Гак определя семантическо съгласуване (наличие на една и съща сема в двата члена на синтагмата), семантическо несъгласуване (отсъствие на общата сема в единия член) и семантическо разсъгласуване (наличието в пределите на синтагмата на компоненти, несъвместими от гл.т. на реалните предметни отношения). При разсъгласуването се осъществява погасяване в единия член на семи, противоречащи на семите в другия член, или пренос от една семантема в друга на недостигащи семи. Според Гак този процес е в основата на преносимостта на значението на думите (Гак 1972, с. 381).

За подобни семантични процеси при метафората пишат и авторите от Групата Мю. Те определят тропите и в частност метафората като метасемема, т.е. „фигура, заменяща една семема с друга, т.е. метасемемата модифицира организацията от семи на нулевата степен“ (или на нормата) (Група Мю 1986, с. 67). По-нататък уточняват, че „метафората не се свежда към проста замяна на смисъла – това е изменение на смисловото съдържание на думата, възникващо в резултат на две базови операции: добавяне и съкращаване“ (цит. съч., с. 194).

М. В. Никитин определя в лексикалното значение на думата ядро или интенционал и периферия или импликационал. Признаци с висока вероятност на импликация образуват силния импликационал на лексикалното значение, признаци със слаба вероятност образуват слабия импликационал на значението и признаците, които е невъзможно или е малко вероятно да се реализират, съставят отрицателния импликационал на значението. (Никитин 1983, с. 25). Точно признаците от отрицателния импликационал се актуализират при преносното значение на думите. Според Никитин „всяко неимпликационно съчетание съдържа фигура на речта: един от неговите компоненти или и двата се явяват ненормативни обозначения на съответстващия концепт и представляват тропи: метафора, метонимия, оксиморон (цит. съч., с.81).

Редица автори се спират върху различния механизъм на трансформация на значението при метафората (въз основа на сходство) и при метонимията (въз основа на постоянна връзка). Ще цитираме емблематичното разграничение между тях, направено от Р. Якобсон: „Речевото събитие може да се развива по две смислови линии: една тема може да преминава в друга или по подобие (сходство), или по близост (съседство). За първия случай най-подходящ способ за обозначение ще бъде терминът „ос на метафората“, а за втория – „ос на метонимията“ (Якобсон 1990, с. 126).

В метафоричните словосъчетания, които ще анализираме, е налице семантичният процес разсъгласуване, при който в единия член на синтагмата се погасяват семи, противоречащи на семи в другия член, и се активизират недостигащи семи. Актуализиращите се семи съставят отрицателния импликационал на лексикалното значение.

Мартин Карбовски е творец, който впечатлява с образната сила на метафорите и метонимите, които създава. Той самият усеща въздействието на тези стилистични

фигури върху въображението на адресата и оценява експресивността и свободата на мисълта, която те внушават. В една своя статия Карбовски пише: „Цел ми е да запазя свободата на метафората. Без нея не мога да пиша. Без нея няма да имам литература. Няма да имам език... Защото искам да разберете, че метафората е свобода. Обратното не можете да ме накарате да повярвам“ (Lentata.com, 9.01.2015).

Обединили сме метафорите, които ще разгледаме, в няколко групи в зависимост от понятието, което се подлага на метафорична трансформация – те са свързани с политиката, политиците, българите, народното недоволство, телевизионните предавания и техните водещи.

М. Карбовски е политически ангажирана личност, с ясно определена позиция, отстояващ демократичните принципи, затова понятието *политика* присъства често под формата на различни метафорични образи в неговите статии и коментари. Политиката се асоциира с духовна нечистоплътност, нездравословно състояние, нараняващи удари, забрава (*Започвам да се притеснявам за политическото здраве на нацията* (alfa.bg, 18.03.2008) (актуализира се ДС ‘недобро здравословно състояние’); *Хората толкова имат нужда някой да почисти мръсния ни политически двор* (alfa.bg, 18.03.2008)(активизира се ДС ‘оградено място около къща, което не е чисто’); *На политическия ринг в червения ъгъл се задава безпрецедентна конкуренция* (Стандарт, 17.03.2012)(действена става ДС ‘боксов мач’); *Миналото в България се слага в чували. Реди се на тъмно и хладно в мазетата на политическата амнезия* (Стандарт, 24.03.2012)(актуализират се две ДС ‘тъмнина’ и ‘забрава’). Всички актуализиращи се диференциални семи в метафоризиращите се словосъчетания са от отрицателния импликационал на лексикалното значение на лексемите и обикновено не се съчетават с ДС ‘политика’. Тяхната реализация е с ниска степен на вероятност, затова са активни в индивидуални, авторски метафори. Тази характеристика се отнася за всички останали метафорични съчетания.

В статията си „България на седемте джуджета“ (Стандарт, 13.06.2009) М. Карбовски създава изключително въздействащ образ на управляващите български политици. Метафората *седемте джуджета* активизира асоциации за приказност и фантастичност, но подзаглавието бързо ни приземява чрез метафори с противоположна семантика – *Те колят и бесят, а ние като оципана Снежанка чакаме да дойде принцът*. Чрез образите на седемте джуджета се пресъздава обобщеният образ на българския политик – *България винаги се е управлявала и днес се управлява от тях. Седем джуджета вместо народ и правителство*. Първото джудже е наречено *Курбан*. В тази метафора се активизира ДС ‘жертвоприношение’. Карбовски намеква за хилядите жертви на нелепи катастрофи, които винаги са хора от *Тълтата*, а не от *Избраните*. Второто джудже е *Рахат* (актуализира се ДС ‘безгрижие’; това качество според автора е особено характерно за държавните чиновници). Третото джудже е *Келепир* (активна става ДС ‘безплатна материална придобивка’, нещо, към което се стремят повечето хора на власт). Четвъртото джудже е *Късмет* (активизира се ДС ‘сполука, щастие’). Българите са най-нешастните хора на планетата, защото нямат късмет. Петото джудже е *Безхабер* (Актуализира се ДС ‘незаинтересованост’. Това е качество, отново присъщо на държавните чиновници, което Карбовски оригинално описва чрез оксиморон – *Хем има човек, който да е на държавна работа, хем държавата я няма*). Шестото джудже е *Гьонсурат* (активизира се ДС ‘лице, което не се впечатлява и не се вълнува от нищо’). Според журналиста българските политици и представителите на съдебната система изобщо не се интересуват от съдбата на обикновените българи и не се тревожат от проблемите в държавата ни. Нова въздействаща метафора пресъздава картината на безнадеждност и обреченост в живота – *Гьонсуратът не е джудже – той е цяла епоха. На крака на всеки българин е закачен с тежка верига по един*

тежък гьонсурат. Седмото джудже е *Фейсбук* (актуализира се ДС ‘социална мрежа’). Карбовски иронизира българите, че се правят на политически активни само във Фейсбук, но не и когато трябва да излязат на истински протест – *Вие да сте видели общество наоколо, че да се приберете у вас и да ми правите социална мрежа?!... Протестираат 200 пред парламента – 20000 в социалната мрежа.*

М. Карбовски е настроен особено критично към бездействието, липсата на високи цели, стигашата до крайност пестеливост на българите. Чрез въздействена хипербола авторът пресъздава угасналия стремеж към промяна – *Българите реагираха глупава – те решиха, че са си свършили демократичната работа за един век напред. Все едно да решиш да ядеш един и същ хляб цял живот* (Стандарт, 10.01.2008). Много оригинално журналистът представя някои качества от характера на българите – *Според мен българите просто обичат основното си агрегатно състояние на страхлива мързеливост* (Стандарт, 10.01.2008)(актуализират се две ДС ‘състояние на вещество – течност, газ или лед’ и ‘качества на характера’); *Българите всеки ден пият от една тяхна собствена чаша. Това е чашата на безотговорността и мързела* (Стандарт, 8.02.2012) (активизират се две ДС ‘течност’ и ‘качества на характера’). И в двата примера диференциалните семи не се съчетават в нормативни словосъчетания. Чрез две хиперболи, където отново се нарушава семантичната съчетаемост между лексемите, Карбовски силно преувеличава липсата на висши стремежи у българите – *Българите ще са щастливи, когато не духа вятър. Защото, когато в България духа вятър, отломки от леки и тежки започват да закриват слънцето и пречат да виждаш. Българите ще са щастливи, когато престанат да се псуват на майка и има закон за това* (Стандарт, 22.11.2008).

Особено въздействени са два оксиморона, при които семантичната съчетаемост между лексемите е в дисхармония. Чрез тях авторът осмива крайната пестеливост на българите – *Българите са бедни, но имат пари в банка* (съчетават се противоположните ДС ‘бедност’ и ‘богатство’); *Българите са икономически парадокс – спестяват, за да имат пари за края на света* (Стандарт, 26.12.2011)(съчетават се взаимно изключващите се ДС ‘спестявания’ и ‘край на света’).

М. Карбовски не остава безучастен и към проявите на народния протест, но е критично настроен към недостатъчната му организираност. Той пресъздава недоволството на хората чрез оригинални метафори – *Чайникът ни кипна. Омаскаряването на протеста мирише на грозен сценарий* (актуализира се ДС ‘кипене на течност’). *Дори и да пуснат газа, духът от бутилката вече е изпуснат* (активна става ДС ‘вълшебна сила’). *На България ѝ трябват още пет дни на мазут, за да се взриви* (активизира се ДС ‘огън’)(Стандарт, 15.01.2009). Тези диференциални семи не се съчетават обикновено с лексеми, съдържащи ДС ‘протест’ и се съдържат в отрицателния импликационал на лексикалното значение на думите.

Чрез впечатляваща хипербола Карбовски разкрива състоянието на вечно недоволство от всичко у българите – *Ние така се научихме – става, каквото става – айде всички на недоволството. Господ да слезе на земята – всички ще сме недоволни, защото ни е събудил. Или не е добре облечен* (Lentata.com. 26.05.2014).

Като добър журналист М. Карбовски се интересува и от въздействената сила на телевизионните предавания и техните водещи. Чрез особено оригинални метафори представя образите на Слави Трифонов и Юлиан Вучков, като и за двамата е характерно, че се опияняват от славата си и са обзети от мания за величие. Способностите на Слави са хиперболизирани – *Едно нещо той умее много добре освен другите си гениалности – умее изключително добре да се сърди.* Въздействаща метафора разкрива неговата самовлюбеност – *той винаги е очаквал и една доза възхищение, за което се предполага, че си е неговият наркотик* (активизират се ДС ‘зависимост’ и

‘опиянение’, които не се съчетават нормативно с лексеми, съдържащи ДС ‘чувство на преклонение’)(Стандарт, 30.05.2008). От същото сияние е озарен и образът на Юлиян Вучков – *Двете криви огледални реалности са в два образа – нищо говорещия цар по кръв, който е символ на цялата наша политическа класа, и некоронования говорител на стадото – професора звезда* (активизират се ДС ‘предводител’ и ‘сияние, светлина’); *Защото неговият шумен и изискан протест служи само за успокоение – той е глътка телевизионна ракия* (активна става ДС ‘опиянение’); *Той е кралят на православно недоволство – суверната вяра, че нищо не може да се промени и всички други са виновни за това* (актуализират се ДС ‘владетел’ и ‘отрицание’)(Стандарт, 10.01.2008).

Най-въздействащият вид метафори са оксимороните. Те са неимпликационни съчетания, при които се наблюдава семантическо разсъгласуване на семи с противоположна семантика (*Траурът е празник на омразата към живота у нас* (Стандарт, 29.05.2009)(съчетават се противоположните ДС ‘печал, мъка за починал човек’ и ‘веселба, тържество’); *Около него деца да пицят, полякини да ги отвлечат, кръв от носа им да тече – нашият безхабер е там, сиреч го няма. Това е нещо, което е там, когато го няма* (Стандарт, 13.06.2009) (съчетават се ДС ‘наличие’ и ‘липса’); *Властта обаче се изкушава да бъде похвалена. И ако в това има човецинка, то да пишеш и да пееш за институцията е една от най-големите поетични свинцини* (Стандарт, 6.07.2010)(съчетават се ДС ‘лиричност, изящност’ и ‘мръсотия, зловоние’); *Живеем в страната на абуртираните живи хора. Нацията е абуртирана, макар че продължава да ражда* (Стандарт, 2.12.2010)(съчетават се ДС ‘мъртво’ и ‘живо’); *Нашият грях е гордост. Гордост от хулата. Гордост от безсрамие. Гордост от свършена гадост* (Стандарт, 18.10.2011)(съчетават се ДС ‘чувство на удовлетворение и висока оценка’ и ‘нарушение на религиозния закон и нравственост’, ‘обругаване’, ‘липса на срам’, ‘подлост’); *Да ни прости Господ – 2012 просто ще е поредната година на прехода – променяме толкова, колкото да не се променим* (Стандарт, 5.01.2012)(съчетават се ДС ‘промяна’ и ‘липса на промяна’).

По отношение на семантическия механизъм на друг вид метафора, олицетворението, З.И.Хованска пише, че той се състои в „частична трансформация на речниковото значение, т.е. във възникването на негова вариант, който се характеризира със задължително конкретно-образно обогатяване. Образният компонент на варианта на значението е свързан с реализация на признака одушевеност в микроконтекста, който не се съгласува с понятийното ядро на изходното речниково значение, несъдържащо тази сема“ (Хованска 1984, с.294)(*Просто когато Западът обърне гръб на Балканите, Балканите веднага се женят за Русия* (Стандарт, 23.11.2010)(в лексемите *запад*, *Балканите* и *Русия* се актуализира ДС ‘одушевеност’); *Водата ядеше от пътя асфалта на огромни ханки* (Стандарт, 11.02.2012)(в лексемата *вода* актуална става ДС ‘одушевеност’); *Грехът и свободата са брат и сестра, които спят заедно* (Стандарт, 18.02.2012)(в лексемите *грях* и *свобода* се реализира ДС ‘одушевеност’).

Освен метафорите и образните метонимии в публицистичните текстове на М. Карбовски също допринасят за тяхната въздействена сила и емоционалност. З.И.Хованска посочва, че „метонимията е свързана с пълна трансформация на актуализиращото се значение, т.е. с експлицитно възникване на ново значение в специфични контекстно-ситуативни условия (Хованска 1984, с.290).

Повечето метонимии в текстовете са изразени от лексеми, съдържащи ДС ‘част от тялото на човека’, като са употребени в контекст, където замества човек (*Така става с митинги, зад които не стоят лица. Вчера недоволството нямаше лице. Днес напрежението също няма лице* (Стандарт, 15.01.2009); *Привилегии и удобства за мързеливите ръце, бръкнали в джобовете ни* (Стандарт, 11.05.2009); *Простото на хората им се иска и затова политическите усти говорят по този начин*

(Стандарт, 11.10.2010); *И още от официалната държава – когато попитаха някаква умна глава, чиновник от висшия ешелон, кой е бил виновен за смъртта в Цар Калоян, същата умна глава каза, че виновни са били дъждовете (Стандарт, 10.02.2012); Хилядите българи, които избраха нормален живот и бъдеще извън пределите на страната си. Хилядите яйцеклетки, които се срамуват да се нарекат българки и затова раждат чужденци (Стандарт, 12.04.2013).*

Други метонимии са лексеми, съдържащи ДС ‘облекло’ или ‘аксесоар’, също неотменно принадлежаща част на човека и заместваща го в определен контекст (*Но въпреки че все още у нас можеш да срещнеш анизузи, пълни със злато, има плах опит от страна на жените на бандитите за окултуряване (Стандарт, 21.01.2008); Тя, тази жена, наистина си мисли, че един ден просто ще започнем да получаваме пари като в Европа. Откъде, как, за какво, какво ще дадем срещу тези пари – това плетената шапка не може да си представи (Стандарт, 15.02.2013).*

В публицистичните текстове изобщо са често срещани метонимии по цвят или по-точно повечето са метонимични епитети. При тях цветът на знамето на една партия се пренася върху образното описание на нейните представители (*А ние, българите, леко набити от новата демократична полиция, така и не разбрахме, че ако един път сме се преборили гениално за идеята да няма червени управници като Виденов, така и не разбрахме, че битката срещу полицията и системата за промяната започва едва сега (Стандарт, 10.01.2008); Кардинално тогава на власт дойде теменуженосин авторитаризъм (Стандарт, 10.01.2008); Амнистията, която си гласувахме, не ни трябва – това казват червените и вдигат на крака политическия си авторитет (Стандарт, 29.09.2009).*

Накрая ще обърнем внимание върху един случай на антономазия, при която името на известна личност се употребява в множествено число като съществително нарицателно, отнесено към много лица, притежаващи сходни с неговите качества на характера (*Г-н Главен прокурор, поискайте отстраняването на съдия Ганов! Събраха му се твърде много съмнения, тече следствено дело, има СРС-та – колко още дни ще оставите Ганов да работи във Вашата система?! Правосъдната система е задръстена от гановци (Стандарт, 8.05.2009).*

Заклучение: Мартин Карбовски е журналист, който с публицистичните си статии предизвиква противоречиви коментари и оценки – от одобрение и възхвала до отрицание и отхвърляне. Но от позициите на стилистиката е безспорно – той има ярък и разпознаваем стил, езикът му, макар на места твърде груб и саркастичен, е богат с експресивни стилистични фигури, които го правят въздействащ и оригинален.

Литература:

1. Гак 1972: В.Г.Гак. К проблеме семантической синтагматики. В: Проблемы структурной лингвистики. М., 1972.
2. Група Мю 1986: Група Мю – Ж. Дюбуа, Ф. Мэнге и др. Общая реторика. М., 1986.
3. Никитин 1983: М.В.Никитин. Лексическое значение слова. М., 1983.
4. Опарина 1988: Е.О.Опарина. Концептуальная метафора. В: Метафора в языке и тексте. М., 1988.
5. Хованска 1984: З.И.Хованская. Стилистика французского языка. М., 1984.
6. Якобсон 1990: Р.Якобсон. Два аспекта языка и два типа афатических нарушений. В: Теория метафоры. М., 1990.

За контакти:

доц. д-р Веселина Живкова Ватева, Бургаски свободен университет
тел. 056-900-543, email – vvateva@bfu.bg